

הציווי "לך לך"

פרשת לך לך, פרק יב, פסוקים א-ט

רקע עיוני

תרח אבי אברהם יצא עם משפחתו מאור כשדים כדי להגיע לארץ כנען. תרח הפסיק את מסעו באמצע הדרך ונשאר בחרן. רצונו של תרח להגיע עם משפחתו לכנען מובן לנו על סמך ידיעותינו על נדידת שבטים בכל אזור הסהר הפורה. תרח ומשפחתו עברו מאור כשדים שבבבל הדרומית לחרן שבאזור הפרת התיכון.

בהיותם בחרן התגלה ה' לאברהם לראשונה.

אברהם נבחר להיות אבי האומה בארץ הבחירה. הוא נצטווה לעזוב הכול ולצאת מחרן לארץ כנען. אין התורה מגלה לנו את הטעם לבחירת אברהם, גם לא את הטעם לבחירת הארץ בשלב זה. הציווי "לך לך..." דרש מאברהם להינתק פיזית מארץ מגוריו ("מארצך"), להינתק חברתית-תרבותית מהמשפחה הגדולה, מהשבט ("ממולדתך"), ולהינתק רגשית מהמשפחה המצומצמת ("מבית אביך").

מעגלי ההינתקות הדרשים מאברהם הולכים ומצטמצמים ולכן הם קשים והולכים. הפרידה הזו היא לצורך התחלה חדשה, התחלה ויסוד של שושלת אבות האומה, התחלה בארץ הבחירה. אברהם שמע את הציווי ונענה. הוא לא שאל מדוע, לאן ומתי. הוא קיבל את הצו ללא הרהור – מיד הוא קם והלך. התנהגותו של אברהם מעידה על אמונתו המוחלטת בה.

עם הציווי באה ההבטחה לברכה ולגדולה. בתגוע אברהם לאלון מורה, מקום שכם, ה' נראה אליו והבטיח לו "לזרע אתן את הארץ הזאת". זאת ארצנו ואת ראשית ההבטחה. משפחתו הרחבה של אברהם נשארה בעיר חרן. לכאן שלח אברהם את אליעזר לקחת אישה לצחק ולכאן חזר יעקב כאשר הוא ברח מפני עשו אחיו. אין התורה מציינת מדוע נשארה המשפחה בחרן.

לוח נוסף להשתלט על שיש מבנים ומבחוץ. נרית חמשת המלכים עם האמורים, שישבו ויחיה של העיר ההיא, כי ישבו באלוני ממרא. נר ונודד ברחבי הארץ ויחיה כנראה כמעמדם מצפון, בין העי ובין בית בוצת נודדים כקבוצות עות המלכים הכובשים בין החונים של חברון וחוגנו" (בראשית כג, ו).

בחסם", ומסופר גם על יושב בין קדש ובין שור בין הנמסרות הראשית לט בעד שדה המכפלה (ג, ט). הסכום הגדול ואחר הרוק מאוד מארץ אלוני ממרא מצביעה לנחות שורשים בארץ. נרית רבה" (בראשית כו, א) חזר למעמדו של סבו יחושבי עיר: "האנשים חוסי" (בראשית לד, כא). שרה (בראשית לג, ט).

לארץ כנען, וכך נשארה כל המשפחה בחוץ.

אין צורך לספר שתרח אבי אברהם רצה ללכת לארץ ישראל על ידי כך יובלט העניין לאברהם "לך לך".

יום אחד שמע אברהם את קול ה' מצווח אותו:

"לך לך מארצה וממולדתך ומבית אביך, אל הארץ אשר אנכי אומר לך"

פסוק א

"אברהם: עזוב את אביך, עזוב את המשפחה שלך. עזוב הכל ולך לארץ אחרת".

אז ה' אמר לאברהם לעזוב את הארץ:

"לך לך"

קראת הפסוק תעשה כאטיות וקול רם שימשך לחדוד באוזני הילדים.

"לך אברהם מארצך – מחוץ"

לך ממולדתך – מהמשפחה המורחבת שלך, מהדודים, מהדודות, מבני הדודים שלך,

ומבית אביך – מהמשפחה המצומצמת: מאבא, מאמא, מראחים ומתאחיות.

אל הארץ שאני אראה לך".

אפשר לשוחח עם הילדים על הקושי שבפרדה, קושי שאינו

תלוי בגיל. הקושי נובע מההינתקות מהמוכר: מהמולדת,

מן המשפחה, ומבית אבא.

אברהם לא שאל את ה' מדוע אלק, לאיזו ארץ אלק ומתי אלק.

הוא קיבל את מה שה' ציווח אותו והתכוון ללכת.

בסיפור יחידה זו חשוב להדגיש ארבעה רעיונות יסודי:

- * רצונו "לך לך": "לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך אל הארץ אשר ארצה" (פסוק א)
- * אמונתו המוחלטת של אברהם בה': "וילך אברהם כאשר דבר אליי ה'..." (פסוק ז)
- * ברכת ה' לאברהם: "ואעש לני גדול ואצרכך ואנדלה שקמה, ותיה ברכה. ואברכה מקרכי ומקללך אאך, ונברכו בד כל משפחת האדמה" (פסוקים ב, ג)
- * הבטחת הארץ והבטחת הרעי: "לארעך אתן את הארץ הזאת" (פסוק ז).

דרך לספר

אברהם נר באור פְּשָׁדִים עם תרח אביו ועם נחור אחיו. לאברהם היה עוד אח שקראו לו הרן. הרן מת, אך נשאר לו בן בשם לוט. אברהם לקח את לוט בן אחיו וטיפל בו כמו ששטפלים בן.

כבר מההתחלה אפשר לספר על אברהם ולא על אבנס. תוננת תשקול אם לספר על שינוי השם, ואם היא תחליט בחיוב – רצוי לספר זאת ללא הסבר מניין שההסבר קשה להבנתו של הילד. המלצה זו נכונה גם לגבי שינויי שמות נוספים.

יום אחד החליט תרח, אבי אברהם, לעזוב את אור כשדים ולהגיע לארץ ישראל, לארץ שקראו לה אז ארץ כנען.

תרח לקח את כל המשפחה שלו, את אשתו ואת בניו ואת לוט, והם יצאו מאור כשדים ללכת לארץ כנען.

חדר היתה ארוכה מאוד, ואף, בימים חם, לא היו מטוסים, לא היו אוניות, ואפילו מכוניות לא היו. כדי להגיע לארץ כנען הם היו צריכים ללכת ברגל או לרכוב על גמלים. וכך הלכו תרח ובני משפחתו עד שהגיעו למקום שנקרא חרן. תרח החליט להתיישב בחרוך ולא להמשיך הלאה

"אברהם, הארץ הזאת שהגעת אליה תהיה שלך, של הבנים שלך ושל בני בניך לעולם ועד".
גם אנתנו בניו של אברהם, אנתנו מזרעו, ולכן זו הארץ שלנו.

אברהם שמע את ההבטחה של ה', ההבטחה שהארץ הזו, ארץ כנען, תהיה לו ולבניו, ומיד הוא בנה מזבח כדי להודות לה'.
זוכרים שקין והבל הודו לה' ובנו מזבח, וגם נח הודה לה' ובנה מזבח?
עכשיו גם אברהם בנה מזבח כדי להודות לה' על ברכותיו ועל הבטחותיו.

הצעות לפעילות בעקבות הסיפור

במפגש נוסף עם הילדים אפשר לדון בנושא פרידה ממקום ומאדם ועל הקשיים והרגשות המתלווים לפרידה. הילדים יוכלו לספר על פרידות שחוו על המעבר ועל קשיי הקליטה במקום החדש.
ילדים עולים, גם כאלה שאינם לוקחים חלק פעיל בשיחה, יוכלו להדהות עם הדברים הנאמרים ולהבין שהבעיה והתחושות המתלוות לפרידה ולמעבר לארץ אחרת אינן נחלתם בלבד אלא תופעה שכיחה. אפשר להרחיב את הנושא ולשוחח על ברכת הדרך שמאחלים לאדם העוזב את מקום מגוריו. הילדים יתבקשו להציע סוגי ברכות שבהם אפשר לברך את היוצא לדרך.
להלן מבחר דוגמאות של ברכות שנאמרו על ידי ילדים: דרך צלחה. תגיע בשלום לארץ כנען. שיהיה לך טוב בארץ החדשה. שיהיה לך מזון, שיהיה לך היכן לגור.
פירוט הברכות יעזור לשומעים להבין טוב יותר את הקשיים הצפויים בתהליך של פרידה בכלל, ואת הקשיים שהיו לאברהם בפרט.

והנה הוא שוב שמע את קול ה' ממשיך לדבר אליו ואומר:
"אברהם, אני אברך אותך בהרבה ברכות ואעשה אותך לגוי גדול, לעם גדול, לעם חשוב".
ועוד ה' אמר לאברהם:

"עדיין אין לך ילדים, אבל אני מבטיח לך שבארץ הזו שאתה הולך אליה ייוולו לך ילדים. המשפחה שלך תהיה גדולה גדולה. זו תהיה משפחת עם ישראל.
כשתגיע לארץ אברך אותך בברכות רבות: שתצליח ושיהיה לך טוב. כולם ישמעו על המעשים הרבים והטובים שאתה עושה. כולם יכירו אותך וישמעו עליך, בכל מקום.
כל האנשים שיהיו סביבך ירצו שיהיה לך טוב".
וז' הוסיף ואמר לאברהם:

"מי שיברך אותך – אני אברך אותו. אבל אם משהו יקלל אותך, אם יאזמרו עליך דברים רעים... לא נעמיים... (לתת לילדים להשלים) – ה' יקלל אותו ויהיה לו רע".

וילך אברהם כְּאִשֶׁר דִּבֶּר אֱלֹהֵי ה' וַיֵּלֶךְ אִתּוֹ לוֹט

פסוק ד'

הפרידה לקח את שרה אשתו ואת לוט בן אחיו ואת כל מה שהיה לו, עזב את חרן והתחיל ללכת אל הארץ אשר ה' יראה לו.
והפרידה חלף והלך והלך, והנה הוא הגיע לארץ... לארץ ישראל, לארץ ששמו קראו לה ארץ כנען.
והפרידה נעוץ הוא המשיך ללכת עד שהגיע לשכם, וכאן הוא שוב שמע את ה' מבטיח לו:

"לֹא יִשָּׂא אִתּוֹ אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת"

פסוק ז'

רעוה ללכת לארץ ישראל.
לך לך".

אֵלֵי הָאָרֶץ אֲשֶׁר

פסוק א'

שָׁלַךְ, עֹזֵב הַכּוֹל וְלֹךְ לָאָרֶץ

וְנִקְוֵל רֵם שִׁמְשִׁיךְ לַחֲדָה

מִחֲדוּדִים, מִחֲדוּדוֹת, מִבְּנֵי

מִנְבֵּא, מִנְבֵּא, מִנְבֵּא, מִנְבֵּא

וְשִׁי שִׁבְרִידָה, קוֹשֵׁי שְׂאִינִי
וְקוֹת מִחֲמוּכֵר: מִהַמּוֹלֶדֶת,

וְיָרֵךְ אִתְּךָ וּמִתֵּי אִלְךָ.
וְלִלְכֵת.

דרכים ותחבורה מתוך "פנים קטנים"

שתי דרכים חשובות עבור בארץ ישראל בכיוון צפון-דרום: הדרך הבינלאומית והדרך הפנימית. הדרך הבינלאומית ("דרך חים") עברה לאורך חוף הים ממצרים צפונה, פנתה דרך ואדי מילק או דרך ואדי ערה לעמק זרעאל, ומשם דרך עמק הירדן לדמשק. זוהי הדרך הבינלאומית המפורסמת, שקשרה את מצרים עם ארצות מסופוטמיה. הדרך השנייה היא הדרך הפנימית, שעברה מן הנגב, קרוב לקו פרשת המים בחרי יהודה ושומרון, דרך באר שבע, חברון, בית אל, שכס דותן לעמק זרעאל. בדרום התקשרה דרך זו עם "דרך המדבר" (באר-שבע – קדש ברנע) למדבר שור ולדלתה של הנגלים. מן הדרך הזאת חובילה דרך חשובה לעבר הירדן, ושעיפה המערבי של דרך זו, משכס עד לירדן, נקרא בתורה "דרך מבוא השמש" (דברים א, לו). מן הירדן עלתה הדרך הזאת דרך עמק סוכות ונחל נבוק ללעד, ומשם צפונה לדמשק או מזרחה אל עבר המדבר, דרך ואדי סירחאן. שעיפה המזרחי של דרך זו, המוביל אל המדבר, נקרא "דרך השָׁכָנִי בְּאֵתְלֵיִם" (שופטים ה, יא). בדרכים הללו נעו האבות, וכמעט כל המקומות המוזכרים בבראשית בקשר להליכה נמצאים לאורך הדרך הפנימית או בקרבתה. במיוחד יש להזכיר את מסעותיו של אברהם.

אברהם הגיע בראשית דרכו לשכס (בראשית יב, לו), וסביב להניח שהגיע לשם דרך גלעד ועמק סוכות, כפי שמתואר אחר כך בסיפור על יעקב. שהגיע גם הוא בהתחלה לשכס (בראשית לג, יח). במדרשים נרמז אמנם על הדרך הראשית בתקופות מאוחרות יותר, באזור הצפון, דרך סוריה לשכס, משכס ועבר אברהם בדרך הפנימית לבית אל והקים שם מזבח, ואת אוהלו הקים מזרחית לבית אל, "בין בית אל ובין העי", כמקום חנוה קבוע שאליו הוא חזר במסעותיו (בראשית יב, יח). בהתאם לקו הדרך קבע אברהם את המקום המרכזי לשיבתו "באלעי ממרא אשר בחברון" (בראשית יב, יח). הלאה משם נסע אברהם לכאר שבע, ובמשך זמן מסוים העביר את פעילותו העיקרית לדרך שור, "בין קדש ובין שור" (בראשית כ, א). על ידי הסעיף הדרומי של הדרך הפנימית הזאת, בין באר שבע לקדש ברנע, הייתה כנראה ארץ גור, שבת הייה מקום ישיבתו העיקרי של יעקב, מקום שבו הוא עסק בחקלאות (בראשית כו). כאמור, גם יעקב בשובו מחרן הגיע בראשונה לשם ובקש כנראה להתיישב שם (בראשית לג, יט). אחר כך נסע משם גם הוא לבית אל (בראשית לז, לו), ומשם לבית לחם (אפרתה) ולמדל עדר (בראשית לח, כא), מקום הנמצא מדרום

לכית לחם. לבסוף הגיע יעקב לחברון אל יצחק אביו. מאוחר יותר, כאשר יעקב ירד למצרים, הוא עבר בדרכו את באר שבע [בראשית מו, א].

הדרכים שהזכרנו לא היו דרכים סלולות ממש, אלא דרכי עפר, אשר לכל היותר הוסרו מהן אבני נגף ואולי גם פה ושם ישרו סלעים שהפריעו למעבר. ייתכן שבתקופה מאוחרת יותר, בעיקר בתקופת המלוכה, היו בארץ גם כמה דרכים סלולות. כלומר, יישרו וסיקלו דרכים כדי לאפשר נסיעה במרכבת, ודרכים אלה כונו "המסילות" [למשל: שופטים כא, יט]. עיקר התחבורה לצורכי תנועה ומשא התנהלה באמצעות חמורים [ממלים היו נדירים ביותר ובזיתו מאוחר מאוד. לכן היו גמליו של אברהם סימן לעושר מופלג]. אנשים הרבו ללכת ברגל, ומכאן המנהג שהיה נפוץ אז – להגיש לאורחים מים לרחיצת הרגליים. אנשים עשירים רכבו על אתונות ולעתים על אתון לבנה ("אתונות צחורות" בשירת דבורה, שופטים פרק ה).

כאמור, גם משאות הובלו על גבי חמורים, ולפי סיפורי יוסף נראה שבאותה תקופה היו שכוחות שיירות של חמורים. למציאותן של שיירות חמורים לצורכי מסחר בין ארצות המזרח העתיק יש עדויות רבות ונודעות מן התקופה ההיא. משאות כבדים מאוד הועברו בעגלות בעלות גלגלים מלאים וכבדים. המרכבות, שגלגליהן קלים ודקים, יכלו לנוע רק בשטח ישר ושימשו לצרכים צבאיים בלבד. יש להזכיר את העגלות ששלח יוסף להביא את בית אביו למצרים [בראשית מו, ה]; עגלות כאלו יכלו לנוע במרבית הדרכים בארץ.

בין מצרים לבין ארץ כנען לאורך החוף, עברה דרך צבאית מצרית, שלכל אורכה היו מקורות מים, מחסנים וחומות דרך, כפי שנוכח הדבר באחד מן התמחישים של פרעה סְתִי הראשון. זוהי "דרך ארץ פלשתים" המוזכרת בשמות יג, ז. בעבר הירדן המזרחי עברה דרך בירלאומית מפורסמת אחרת.

ראה מפה באנציקלופדיה מקראית, כרך ב, עמוד 712.

והיו של אברהם.
ועמק סוכות, כפי
במורשים נרמז
אנס עבר אברהם
יות אל ובין העי"
קבע אברהם את
וע אברהם לבאר
בראשית כ, א. על
רץ נרר, שבה היה
גם יעקב בשונו
ועם גם הוא לבית
ס חנמא מדרום

הרעב

מתוד "פכים קטנים"

בתחילת חסיפורים על אברהם נזכר בפעם הראשונה בספר בראשית רעב. מסופר על רעב בארץ גם בימינום של האבות האחרים.

לכאורה לפנינו נושא מצטבר, אך בעצם אין זה כך, כי את המושג רעב יש לפתח מיד בסיפור הראשון כדי שהתלמידים יבינו את התוצאות השונות של הרעב וירכשו את המושג מעיקרו. הילדים אמנם יודעים מה פירוש הדבר להיות רעב, אך המושג "רעב" רחוק מאוד מעולמם. נראה שיש לפתח את המושג "רעב" על יסוד הגורמים לרעב, ויש לפתח שיחת הכנה מתאימה. אפשר לעשות זאת תוך עיון בפרשה השנייה של "קריאת שמע", "שהתלמידים מכירים מן התפילת שבע נאמרי: "ולא יהיה מטר, והאדמה לא תתן את יכולה" (דברים יא, יז). הילדים צריכים לדעת שכאשר אין גשם בארץ, או כשהגשם אינו יורד כמועדו (בעתו), לא יצמח דבר, ובתנאים של תקופת האבות (שלא יבאו אוכל מחוץ לארץ) לא היה מה לאכול ואם בני אדם כך, המקנה, הצאן והבקר על אחת כמה וכמה.

דברים אלה צריכים להיות ברורים לילדים כשלומדים על הרעב אצל אברהם, במיוחד נוכח העובדה שאברהם, שהיה מצווה להיות בארץ כנען (בראשית, תחילת פרק יב) נאלץ לעזוב את הארץ בעת הרעב משום פיקוח נפש, ולא בכדי נאמר שם: "כי כבד הרעב בארץ" (בראשית יב, ז).

בדרך כלל לא היה רעב כה כבד בארץ מצרים, כי לכתמות נמצא תמיד אוכל באזור הדלתה של הנילוס, אך כשמי הנילוס אחרו לעלות היה רעב גם במצרים כי הנילוס לא צמח. על כן אנטנו מוצאים בפרק יב שאברהם ירד למצרים. מסיבה זו ניסח גם יצחק לידת למצרים אך ה' ציווה עליו להישאר בארץ, ויעקב ירד מצרמה ברשותו הכרוחה של ה' (בראשית מו, ז).